

ARGUMENTELE ADVERSARILOR UNIRII PE LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL XVIII-LEA

Câteva reflecții pe marginea a trei petiții¹ adresate mitropoliților de la Carloviț
de către românii neuniți din Ardeal

DIE ARGUMENTE DER UNIONSPEGNER MITTE DES 18. JAHRHUNDERTS

ZUSAMMENFASSUNG

Der Untertitel dieses Vortrags zeigt ganz klar seine Problematik, wobei der Verfasser einige Gedanken über drei Petitionen der nicht unierten Rumänen aus Fürstentum Siebenbürgen an den Metropolitan aus Karlowitz ausgibt. In diesem Sinne stellt der Verfasser ins Gespräch das Gesuch der Kronstädter, geleitet von dem Protopopen Eustatie Vasilievici Grid, um den Schutz des serbischen Metropolitan zu bekommen (4. Jahrzehnt des 18. Jahrhunderts), die Klage der Rumänen aus dem Gebiet Fogarasch, unter welchen der Fleischer Ioan Oancea sich bemerkbar machte (1747), zusammen mit mehreren Priester, und die Petition aus dem selben Jahr die im Namen der orthodoxen Rumänen aus den Distrikten Hermannstadt, Reussmarkt, Mühlbach, Bros, Hunyaddobra aufgefasst wurde. Die Schlussfolgerungen des Vortrags betreffen die Meinungen der Gegner der Union mit der Kirche Roms, entsprechend welchem es das Problem der Änderung des Kirchengesetzes gab, was in der heutigen Terminologie das gleiche wäre mit den Übergang zu einer anderen Kirche und nicht nur mit einer kirchlichen Kontinuität.

Românii ortodocși din Ardeal, care nu au acceptat Unirea cu Roma, au găsit protecție, mai ales începând din anul 1739, pe lângă mitropoliții de la Carloviț, care se bucurau de o serie de privilegii din partea Curții de la Viena. Brașovenii în frunte cu protopopul Eustatie Vasilievici Grid au fost primii care au solicitat protecția mitropolitului sârb. Cu toate că reprezentanții împărătești „[...] protestaseră împotriva participării deputaților români din Brașov la congresul național sârbesc din 1743, totuși protopopul Eustatie se prezintă și luă parte întovărășit de un gociman, la congresele electorale, ce se ținură în anii 1748 și 1749”². Tot brașovenii au îndemnat și pe alți români, care nu acceptaseră Unirea, să urmeze drumul Carlovițului. Astfel, în anul 1747 s-a prezentat la Carloviț măcelarul Ioan Oancea din Făgăraș, pentru a se plângeră în numele concetățenilor săi mitropolitului sârb Arsenie Ioanovici Șacabent de lipsurile pe care le aveau de îndurat datorită faptului că nu au acceptat Unirea. Auzind acestea, mitropolitul le-a recomandat românilor „[...] să-și fixeze în scris plângerile, pentru ca, în caz de necesitate, să le poată arăta la locurile competente”³. Acesta a fost motivul pentru care românii din Făgăraș au prezentat mitropolitului de la Carloviț o petiție în scris.

În plângerea lor, românii din Făgăraș menționau că „[...] noi dintru începutul credinței noastre, cu moșii, cu părinții noștri, ne-am pomenit întru dreapta dogmă a pravoslavniciei noastre credințe, a sfintei biserici a răsăritului”⁴. Socotindu-se împresurați de „valorile protivnicilor credinței noastre cești pravoslavnice”, petiționarii din Făgăraș, „[...] orașenii cești neuniți împreună cu preotul nostru [...]”, se roagă mitropolitului de la Carloviț „[...] ca să ne cuprinzi și pre noi sub preasfințite aripile Preasfinției tale, precum ai primit și pre dumnealor orașanii dela Schiaii Brașovului sub acea stăpânire”. Petiția acesta este semnată cu data de 28 noiembrie 1747 de către „[...] smeriții fii, noi orașanii din numitul oraș Făgăraș, împreună cu tot ținutul, partia

¹ Aceste petiții au fost publicate de Silviu Dragomir în *Istoria Desrobirei Religioase a Românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. I cu 150 documente anexate, Sibiu, 1920.

² *Ibidem*, p. 207.

³ *Ibidem*, p. 208.

⁴ *Ibidem*, anexe, nr. 44, p. 65.

neuniată”, în total peste 100 de nume. Nu se cunosc rezultatele atinse de această acțiune, mai ales că mitropolitul Arsenie a murit la scurt timp după aceea. Mitropolitul care a urmat, Isaia Antonovici, a păstorit doar o jumătate de an, astfel că în luna iulie 1749 s-a întrunit din nou la Carloviț congresul electoral, din care făcea parte și protopopul Brașovului Eustatie Vasilevici, care împreună cu George Han reprezenta „Eparhia Brașovului”. În acel an a fost ales mitropolit al Carlovițului Pavel Nenadovici, care a păstorit apoi vreme de aproape 20 de ani și s-a preocupat îndeaproape de protejarea drepturilor ortodocșilor din întreg Imperiul Habsburgic⁵.

Rugarea înaintată către mitropolitul sârbesc, de reprezentanții Românilor ortodocși, în care arată năcazurile și prigonirile, la care sunt expuși și cer scut și apărare împotriva unirii, descoperită de Silviu Dragomir în Arhiva mitropolitană din Carloviț, cu numărul 425, deși este datată cu anul 1755, este apreciată de marele istoric ardeleni ca fiind „[...] compusă la începutul anului 1749”⁶. Este foarte probabil că această petiție i-a fost înmănată mitropolitului sârb chiar la Viena, unde Pavel Nenadovici îl întâlnește pe țăranul Nicolae Oprea din Săliște, care încerca prin toate mijloacele să sprijine cauza românilor ardeleni neuniți.

Petiția din 1749 este semnată de către Ioan Oancea din Făgăraș, dimpreună cu preoții Bucur, Ioan și Văsiu din Săliște, precum și de preoții Măcinic și Ion din Galeș. Din acest apel subliniem plângerea semnatarilor către mitropolitul sârb, ca să se milostivească de ei, căci altfel „[...] pierim și trupeaște și sufleteaște”. Primul punct de care se plâng ardelenii către mitropolit este că „[...] ne-au scornit vină și ne și silesc și zic că am fost uniți, și n-am fost, nice sântem”. Petiționarii știu despre „unia” care s-a făcut „[...] la o mie șapte sute în zilele lui Athanasie episcopul” și că această unire a fost anunțată în mod „pitulat”, încât, „[...] fiind popii noștri neînvățați, n-au priceput, iară noi mirenii am întreat alte neamuri, și ne-au spus că-i stricăciune”⁷. Autorii acestei plângeri menționează că, amenințați cu bătaie, „[...] că ce nu primim unia”, încă de pe vremea episcopului Atanasie Anghel, „[...] ne-am ales șasă oameni, doi din Brașov și doi din Făgăraș și doi dela Săliște și am trimis la învățatul împărat Leopoldu și ne-au dat preveleghiu foarte mare, căt nimenea să nu ne silească, nice nu ne-au silit”⁸.

În această petiție se mai arată că pe vremea episcopului Ioan Patachi au mers reprezentanții stăpânirii prin sate și au zis: „[...] popii care vor fi uniți să nu dea porție împărătească, atuncea popii au zis unii că sânt uniați, iară care au fost cu frica lui Dumnezeu, au zis că ei nu sânt uniați, mai bine or da porția”. Aceste mărturii ilustrează situația incertă a preoților din Ardeal, care oscilau între a accepta Unirea sau a o respinge. Acceptarea Unirii era adeseori condiționată de primirea unor beneficii, în acest caz scutirea de dări către împărăție. În sfârșit, după istorisirea unui incident dintre credincioșii din Galeș și trimișii imperiali, autorii petiției fac în continuare referință la trimiterea unei delegații la Viena, în anul precedent, adică în 1748, către „înălțata crăiasă [ca - n.a.] să se milostivească, să nu ne silească, ci să ne lasă în legea noastră”.

În fond, petiția de la 1749 este o plângere împotriva preoților, care, acceptând Unirea, îi chinuiau pe cei neuniți „[...] împreună cu nemții”⁹ și zic că-i porunca înălțatii crăiasă”¹⁰. În fața acestor greutăți, românii ardeleni neuniți se roagă mitropolitului sârb cu cuvintele „[...] să te milostivești Preasfinția ta să ne izbăvești sufletele noastre, fiind Preasfinția ta cap legii și al doilea Hristos”¹¹. Expresia de „cap legii” se referă la credința pe care o simboliza mitropolitul de la Carloviț pentru românii ardeleni neuniți, pe la jumătatea secolului al XVIII-lea. Prin această „lege” se înțelegea credința ortodoxă, iar pentru că mitropolitul de Carloviț păstra această credință

⁵ Vezi pe larg *Activitatea mitropolitului Pavel Nenadovici de Carloviț (1749-1768 în slujba Ortodoxiei din Imperiul habsburgic*, în Diac. Prof. Dr. Silviu Anuichi, *Relații bisericești româno-sârbe în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea*, București, 1980, p. 80-112.

⁶ Silviu Dragomir, *op. cit.*, anexe, p. 86.

⁷ *Ibidem*, p. 86.

⁸ *Ibidem*, p. 87.

⁹ Aici în sens de reprezentanți ai puterii imperiale de la Viena.

¹⁰ Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 88.

¹¹ *Ibidem*.

el era socotit ca un „al doilea Hristos”. De aici rezultă cât de importantă era pentru acei români rămânerea în „legea” lor, pentru care ei erau în stare să sacrifice orice, iar schimbarea acestei legi însemna pentru ei ceva foarte grav.

Să adăugăm la acestea mărturia unei alte petiții din același an și adresată aceluiași mitropolit de Carloviț, dar semnată de către Bucur Bârsan, Oprea Miclăuș și Radu Sabău. La această petiție, autorii, care se prezintă în numele românilor ortodocși „[...] din Ardeal din cinci districte: al Sibiului, Mercurei, Sebeșului, Orăștiei și al Dobrei”¹², au adăugat o copie a decretului de toleranță al împăratului Leopold, de care românii respectivi socoteau că trebuie să fie beneficiari, căci „[...] ne dă libertate pentru ritul și ortodoxia noastră”. În această petiție se mai menționează „[...] că ne-am dus și la Curtea împărătească și am înaintat crăiesei trei memorii, la Cesarul unu, lui Königsegg unul și trimisului moscovit de acum două și n-am putut aștepta rezoluția grațioasă, deoarece cancelaria ardeleană ne-a amenințat și ne-a poruncit să plecăm îndată din Viena”¹³. În mod concret petiționarii cer mitropolitului de la Carloviț „[...] să ne trimiteti preoți, fiindcă noi nu vrem să avem nimic comun cu uniații”. Această petiție se încheie cu o declarație foarte semnificativă: „Iar pentru credința strămoșilor noștri suntem gata a suferi și mucenicie sau izgonire din această împărăție, iar legea nu o vom lepăda”.

Aceste câteva considerații ne îndreptățesc să credem că în viziunea adversarilor Unirii cu Roma, pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, Unirea însemna schimbarea legii, ceea ce echivalează în terminologia actuală cu schimbarea identității ecleziale, sau cu trecerea la o altă Biserică și nu doar cu o continuitate eclezială. Pentru acei români, acceptarea Unirii ar fi însemnat pur și simplu o rupere radicală cu trecutul lor, cu credința, sau cu „legea” lor, pe care doreau cu orice preț să o păstreze neștirbită¹⁴, așa cum au primit-o de la moșii și strămoșii lor.

VIOREL IONIȚĂ

¹² *Ibidem*, p. 89.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Vezi pe larg la Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești și a vieții religioase a românilor*, ediția a II-a, vol. II, București, 1930, p. 35 sqv.